

Michał Chabrowski*

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie

mchabr1@student.kul.pl

Fauna i flora w nazwach miejscowości powiatu garwolińskiego

Streszczenie. Artykuł skupia się na nazwach miejscowości z obszaru współczesnego powiatu garwolińskiego. Celem pracy jest opis pochodzenia i struktury słowotwórczej zebranego materiału toponimicznego, uwzględniającego ojkonymy związane pierwszoplanowo drugorzędnie semantycznie ze światem zwierząt lub roślin. Wśród 569 ojkonomów z terenu powiatu garwolińskiego możemy wyszczególnić 152 onimy nawiązujące do roślin bądź zwierząt. Trzonem artykułu jest opis semantyczno-strukturalny badanego materiału według klasyfikacji stworzonej przez Witolda Taszyckiego, a zmodyfikowanej przez Władysława Makarskiego. W zgromadzonym materiale nazewniczym przeważają nazwy związane z roślinami (76% całości). Wśród nich największą grupę semantyczną stanowią ojkonymy odarboralne inspirowane topolami, brzożami, grabami i dębami. Zdecydowanie mniej liczne nazwy odzwierzęce (24% całości) semantycznie odnoszą się do zwierząt wodnych i wilków. Podsumowanie artykułu zawiera syntezę uzyskanych wyników, ukazujących miejsce odzwierzęcych i odroślinnych nazw miejscowych w pejzażu toponimicznym powiatu garwolińskiego.

Słowa kluczowe: fauna, flora, toponimia, nazwy miejscowości, powiat garwoliński

Fauna and flora in the names of places in the Garwolin County

Summary. The article focuses on names of places from the area of the contemporary Garwolin County. The aim of the work is to describe the origin and word-formation structure of the collected toponymic material, considering oikonoms related directly or indirectly semantically to the world of animals and plants. Out of the 569 collected oikonoms from the Garwolin County area, 152 are oikonoms that refer to plants or animals. The core of the article is the semantic-structural description of the studied material according to the classification created by Witold Taszycki and modified by Władysław Makarski. In the gathered naming material, most names are related to plants (76% of the total). Within this category, the largest semantic group consists of odarboral onyms inspired by poplars, birches, hornbeams, and oaks. Names related to animals, representing a significantly smaller proportion (24% of the total), semantically pertain to aquatic animals and wolves. The conclusion

* Aleje Raławickie 14, 20-950 Lublin

of the article provides a synthesis of the obtained results, illustrating the place of animal and plant-related local names in the toponymic landscape of Garwolin County.

Keywords: fauna, flora, toponyms, names of places, Garwolin County

1. Wprowadzenie

Przedmiotem badań omawianych w artykule są nazwy miejscowości z terenu powiatu garwolińskiego. Do ich korpusu zaliczają się onimy występujące w *Wykazie urzędowym nazw miejscowości i ich części* lub wciąż używane przez lokalną społeczność. Zebrany materiał liczy 569 nazw miejscowości. Praca dotyczy nazw miejscowych siedlisk ludzkich, tj. miast, wsi, osad, przysiółków, kolonii oraz innych form zamieszkania. Do analizowanego materiału zaliczają się również części poszczególnych jednostek osadniczych z obszaru powiatu.

Celem badawczym artykułu jest sporządzenie kompleksowego opisu toponimicznego pejzażu powiatu garwolińskiego, którego nazwy są pierwszo- bądź drugorzędnie związane semantycznie ze światem roślin lub zwierząt. Zebrane onimy zostały poddane analizie językowej, która pozwoliła prześledzić chronologiczny proces zmian w obrębie struktury nazwy, umożliwiając tym samym określenie okoliczności ich powstania zależnie od językowych/gwarowych właściwości leksykalno-morfologicznych. Pozwoliło to na dokonanie charakterystyki semantyczno-strukturalnej omawianych nazw.

W artykule skorzystano z tak ukierunkowanej klasyfikacji zaproponowanej przez Witolda Taszyckiego (1946), a zmodyfikowanej przez Władysława Markarskiego (1999: 22-24). W podziale wyróżnia się siedem podstawowych grup znaczeniowych, do których zaliczają się nazwy fizjograficzne, kulturowe, dzierżawcze, etniczne, patronimiczne, rodowe i zawodowe. Każdy z przedstawionych typów może posiadać dodatkowo cechy klasyfikacji niższego rzędu. Chodzi o cechę pamiątkowości, deminutywności, augmentatywności, lokatywności, chronologiczności i numeryczności. Żadna z tych cech nie tworzy osobnej grupy semantycznej, lecz przynależy do którejś z głównych. Ze względu na możliwość przyjęcia dla znacznej liczby nazw różnych podstaw i formantów słowotwórczych rezygnuje się z charakterystyki typu słowotwórczego nazwy. Zamiast niej posłużono się opisem polegającym na określeniu typu morfotaktycznego. Powoduje to ominięcie trudnego do jednoznacznego przypisania nazwom miana prymarnej lub sekundarnej. Wskazanie produktywności poszczególnych typów semantycznych i strukturalnych dla badanego obszaru statystycznego ma za zadanie ukazać zróżnicowanie w poszczególnych częściach powiatu.

Toponimia powiatu garwolińskiego ukazuje linearny przebieg zmian nie tylko w obrębie języka, ale i historii regionu. Dzięki zebranemu materiałowi można dokonać próby odtworzenia sposobu komunikowania się, czyli języka, jakim posługiwali się osadnicy z terenów między Czerskiem a Stężycą (zob.

Walczak 1993). Ważniejszym aspektem pracy jest jednak możliwość wykorzystania opracowanych danych do badań historycznych nad regionem. Jak twierdzi Hubert Górniewicz (1977: 342–343):

Nazwy geograficzne przechowały dowody o życiu na naszych ziemiach dawno wymarłych gatunków roślin i zwierząt [...], mówią nam o możliwości współpracy toponomasty z paleobotanikiem i paleozoologiem nad ustaleniem dawnych zasięgów roślin i zwierząt, które od wieków wyginęły.

Podkreśla to zdolność rekonstrukcji potencjalnych warunków życia dawnych mieszkańców powiatu ze szczególnym uwzględnieniem odtworzenia występującej lokalnie przyrody.

2. Stan badań

Głównymi publikacjami poruszającymi problematykę nazw miejscowości na Mazowszu są prace Karola Zierhoffera (1957), Adama Wolffa (1955) i Ewy Rzetelskiej-Feleszko (1977). Znaczna część toponimów znalazła się w opracowaniach poświęconych pewnym fragmentom powiatu garwolińskiego w ramach jego historycznych granic, chodzi tu przede wszystkim o publikacje Urszuli Bijak (2001) oraz Urszuli Wójcik (2001).

Zainteresowaniem językoznawcy objęli również mniejsze jednostki administracyjne, mieszczące się w regionie mazowieckim. Pracą z tego zakresu jest m.in. artykuł Piotra Złotkowskiego o powiecie nurskim (2017). W kontekście nazw o proveniencji południowej w powiecie garwolińskim ważna jest publikacja Marii Kamińskiej (1960), która opisując ojkonimie ziemi stężyckiej w granicach dawnego województwa sandomierskiego, dotyka zagadnień istotnych dla badań podjętych w niniejszym artykule.

Materiał nazewniczy został zebrany w wyniku ekscerpacji źródeł oraz eksploatacji terenowej. Większość współczesnych ojkonimów pochodzi z *Wykazu urzędowych nazw miejscowości i ich części z roku 2019* (Wykaz 2019). Do opracowania filologicznych podstaw nazw z północnej części powiatu wykorzystano historyczne zapisy mian zawartych w pracy Urszuli Bijak *Nazwy południowej części dawnego województwa mazowieckiego* (Bijak 2001). Podobnie zapisy nazw miejscowości należących do dawnego województwa sandomierskiego zostały zaczerpnięte ze wspomnianego artykułu Marii Kamińskiej dotyczącego ojkonimii byłego powiatu stężyckiego (Kamińska 1960). W przypadku nazw dawnych folwarków oparto się na publikacji Pawła Ajdackiego *Powiat garwoliński. Pałace, dwory i folwarki* (Ajdacki 2018).

3. Zasięg terytorialny badanego obszaru

Zebrany materiał pochodzi z obszaru powiatu garwolińskiego w granicach określonych w *Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie utworzenia powiatów z roku 1998* (Rozporządzenie 1998). Pod względem administracyjnym powiat ze stolicą

w Garwolinie należy do województwa mazowieckiego. Graniczy z pięcioma jednostkami terytorialnymi z województwa mazowieckiego (powiat siedlecki, miński, otwocki, grójecki i kozienicki) oraz dwoma z województwa lubelskiego (powiat rycki i lukowski). W skład powiatu wchodzi dwa miasta: Garwolin i Łaskarzew, dwie gminy miejsko-wiejskie: Pilawa i Żelechów oraz dziesięć gmin wiejskich: Borowie, Garwolin, Górzno, Łaskarzew, Maciejowice, Miastków Koscielny, Parysów, Sobolew, Trojanów, Wilga. Powiat zajmuje powierzchnię 1284 km², co stanowi 3,16% powierzchni całego województwa (Stankiewicz, Mięsikowski 2020: 20). Mieszka w nim 108 419 tys. osób (stan na grudzień 2019 roku). Największą część powiatu zajmuje gmina Maciejowice (13,54% powierzchni), najmniejszą zaś miasto Łaskarzew (zajmuje 1,19% powierzchni ogólnej).

Ze względu na ułożenie geograficzne powiat garwoliński znajduje się przede wszystkim na terenie Niziny Środkowomazowieckiej, co jest szczególnie widoczne w północnej części regionu będącej częścią Równiny Garwolińskiej. Jest to piaszczysto-gliniaste terytorium, które przecinają w poprzek dwa dopływy Wisły: Świder i Wilga (Kondracki 2009: 327). Podobnie jak niejednorodny jest podział regionalny, tak i granice geograficzne nie są jednolite. Południowo-wschodnie tereny powiatu tworzą Wysoczyznę Żelechowską, będącą terenem o falistych wzniesieniach, która w swojej środkowej części wznosi się do ponad 180 m n.p.m. Zachodnią granicę powiatu stanowi Dolina Środkowej Wisły, zaczynająca się w okolicach Maciejowic i ciągnąca się do Sobieni-Jezior. Kolejną ważną rzeką dla powiatu jest Wilga, wyznaczająca naturalną wertykalną granicę terenu. Od południa rzekami granicznymi są Świder i Okrzejka. Północne skrawki badanego obszaru pokrywają lasy, będące częścią kompleksu Lasów Garwolińsko-Ottockich. Składają się one na krajobraz prawego brzegu Wisły.

4. Zestawienie liczbowe omawianych nazw

Zebrany materiał można podzielić na kilka grup ze względu na reprezentowany rodzaj jednostki osadniczej. Wśród zebranych 569 ojkonomów z terenu powiatu garwolińskiego możemy wyszczególnić 152 onimy nawiązujące do określeń zwierząt lub roślin, co stanowi 27% ogółu nazw. Wśród nich 61 nazw to wsie (39%) wraz z 77 nazwami ich części (50%), a 5 określa części miast (3% całości). Należy do tego dodać również 8 nazw kolonii (5%), 3 nazwy osad (2%) i 1 nazwę przysiółka (1%). Całkowita liczba wynosi 38 nazw związanych z fauną (24% ogółu nazw nawiązujących do fauny i flory). Więcej, bo aż 114 ojkonomów, należy do zbioru nazw florystycznych (74% zbioru).

Ze względu na podział administracyjny statystyka nazw wygląda następująco: gm. Wilga – 27 nazw (w tym 4 onimy nawiązują do fauny, 23 do flory), gm. Maciejowice – 24 (5 : 19), gm. Garwolin – 20 nazw (5 : 15), gm. Borowie – 17 (flora 17), gm. Żelechów – 17 (7 : 10), gm. Sobolew – 12 (3 : 9), gm. Łaskarzew – 11 (2 : 9), gm. Trojanów – 10 (5 : 5), gm. Parysów – 8 (3 : 5), gm. Górzno – 7 (2 : 5),

gm. Miastków Kościelny – 6 (2 : 4), gm. Pilawa – 2 (1 : 1). Wśród miast kolejno: Garwolin – 2 (flora 2), Łaskarzew – 1 (flora 1), Żelechów – 1 (flora 1) i Pilawa – 0. Terenem o największym zagęszczeniu ojkonomicznym jest gm. Wilga, której zbiór nazw to 17% analizowanego materiału.

5. Fauna w pejzażu toponimicznym powiatu garwolińskiego

Wśród 38 nazw ujawniają się następujące grupy semantyczne związane ze światem zwierząt: 5 onimów nawiązuje do nazw ptaków dziko żyjących: *Dudki*, *Sokół*, *Sokolniki*, *Wróble*, *Wróble-Wargocin*; 11 do nazw zwierząt hodowlanych: *Baranicha*, *Gąsew*, *Gąsiory*, *Gąsów*, *Kobyła Wola*, *Kobylnica-Kolonia*, *Koziarnia*, *Kozice*, *Kozice-Kolonia*, *Kozłów*, *Zabaranie*; 9 do grupy ryb i zwierząt wodnych: *Śliz*, *Jaszczyszko*, *Pstrąg*, *Rybakówka*, *Stary Żabieniec*, *Żabieniec* (dwie nazwy), *Żabianka*, *Żabie Łąki*; 9 nawiązuje swą nazwą do wilków: *Antoniówka Wilczkowska*, *Grzebowilk*, *Nowy Goniwilk*, *Stara Wilkowyja*, *Stary Goniwilk*, *Wilczyska*, *Wilkowyja Podłużna*, *Wilkowyja Poprzeczna*, *Wilkowyja*; 3 do nazw związanych z aktywnością behawioralną zwierząt: *Ryczyska*, *Lisie Jamy* (dwie nazwy).

Nazwy odzwierzcę stanowią 24% ogółu nazw związanych z fauną i florą. Szczególnie częste są miana o typie fizjograficznym: *Pstrąg*, *Sokół*, *Śliz*, *Baranicha*, *Jaszczyszko*, *Ryczyska*, *Wilczyska*, *Żabieniec* (dwie nazwy), *Żabianka*, *Wilkowyja Podłużna*, *Wilkowyja Poprzeczna*, *Lisie Jamy*, *Wilkowyja*. Wymienione onimy etymologicznie odnoszą się bezpośrednio do określenia gatunkowego, które pojawia się w podstawie nazwy. Reprezentują przede wszystkim bezsufiksalne grupy formalne (3) lub te o przyrostkach *-icha* (1), *-yszko/yska* (3), *-niec* (2), *-anka* (1). Widoczne są również zestawienia z członami lokacyjnymi *podłużna*, *poprzeczna*.

Następne typy reprezentowane są przez: nazwy kulturowe wyposażone w człon odróżniający chronologiczny *stary/nowy* lub przymiotnik odmiejscowy: *Antoniówka Wilczkowska*, *Nowy Goniwilk*, *Stara Wilkowyja*, *Stary Goniwilk*, *Stary Żabieniec*; dzierżawcze: *Wróble (-e)*, *Gąsew (-ew)*, *Gąsów (-ów)* – nawiązujące do nazw osobowych, pierwotnie związanych ze zwierzętami, podobnie jak nazwy patronimiczne: *Kozice (-ice)*; zawodowe: *Gąsiory (-y)*, *Rybakówka (-ówka)*, *Koziarnia (-arnia)*, *Zabaranie* – onimy określają zawody i miejsca wykonywania usług związanych z hodowlą zwierząt; dwuklasowe: *Wróble-Wargocin*, *Kozice-Kolonia*, *Kobyła Wola*, *Żabie Łąki*, *Kobylnica-Kolonia* – zawierają w swojej budowie formalnej człon odnoszący się do nazwy zwierząt; dwuznaczne: *Kozłów (-ów)*, *Dudki (-ki)*, *Sokolniki (-ki)*, *Grzebowilk* – nadają miano miejscom, których nazwa mogła być inspirowana zarówno osobą, właścicielem danej miejscowości czy głową rodu, jak i zwierzęciem.

Niektórym nazwom miejscowości udało się zakonserwować skąpe informacje o tym, jakie zwierzęta występowały na tym terenie. Ze względu na ówczesnie porastające powiat puszcze i lasy wilki chętnie korzystały z nich jako naturalnych tras tranzytowych. Okolice Wisły obfitowały w stawy rybne, które

często występują również wspólnie. Nawiązania do płazów, w tym wypadku żab, to ślad po licznych bagnach, które obecnie w znacznej mierze uległy osuszeniu (Trzebiński 1899: 2-5).

6. Flora w toponimii powiatu garwolińskiego

Zdecydowanie liczniejsze są grupy semantyczne onimów wykazujących w podstawie motywację roślinną. Spośród 114 nazw 62 są związane znaczeniowo z drzewami: *Biel, Borowie, Borki Goźlińskie, Borki, Borowie Kolonia, Borowie Poduchowne, Brzuza, Chrust, Dębniak, Dąbrowa* (dwie nazwy), *Dąbrowa-Kolonia, Goniwilk-Las, Gózd, Grabina, Grabniak* (trzy nazwy), *Grąd, Olszak, Olszyna, Olszynka, Uśniak, Borki, Brzeziaki, Lipniki, Pieńki, Choiny, Ciosny, Gulki, Olszynki, Uśniaki, Brzezina, Osowe* (dwie nazwy), *Dębówka, Grabówka, Lipówka, Lipówki, Goździk, Iwowe, Jabłonowiec, Osówka, Sośninka, Śliwnia, Topolin, Pszonka-Las, Za Lasem, Pod Lasem* (dwie nazwy), *Ostrybór, Wielgolas, Zalesie, Podlasie* (dwie nazwy), *Podlesie, Podwierzbie* (dwie nazwy), *Nowa Brzuza, Nowa Dąbrówka, Nowe Leszczyny, Oblin-Grądk*; 8 - z rolnictwem: *Krupa* (dwie nazwy), *Wicie, Konopatka, Wicie Wschodnie, Wicie-Górki, Wanaty, Wólka Gruszczyńska*; 4 - z określeniami kwiatów i ziół: *Pszonka, Miętne, Kalinów, Wrzosów*; 17 - ogólnie z szatą roślinną: *Zarośle, Jagodne, Jeleniec, Łętów, Łętów A, Łętów B, Tarnów, Trzcianka* (dwie nazwy), *Ostrożeń (Pierwszy, Drugi i Trzeci), Ostrożeń A Paschalski, Ostrożeń B Boski, Wólka Ostrożeńska, Zakrzew, Zakrzówek*.

Zasób ten można klasyfikować w następujący sposób: 74 nazwy należą do typu fizjograficznego, 14 do kulturowego, pozostałych 26 jest włączonych w struktury semantycznie mieszane. Pod względem produktywności najczęściej występują typy morfotaktyczne o derywacji bezsufiksowej (21) lub tej z sufiksami *-i// -y* (5), *-ka* (5), *-ki* (4), *-e* (4), *-ówka* (4), *-ów* (3), *-owa* (2).

Najliczniejszą grupę nazw odarboralnych (53% ogółu nazw związanych z roślinnością) można podzielić na mniejsze podtypy dzięki konkretyzacji gatunków drzew, do jakich nawiązują: brzoza (6): *Biel, Brzuza, Brzeziaki, Brzezina, Nowa Brzuza, Podbiele*; dąb (5): *Dębniak, Dębówka, Dąbrowa* (dwie nazwy), *Dąbrowa-Kolonia*; drzewa owocowe (2): *Jabłonowiec, Śliwnia*; grab (5): *Grabina, Grabniak* (trzy nazwy), *Grabówka*; lipa (3): *Lipniki, Lipówka, Lipówki*; olcha (4): *Olszak, Olszyna, Olszynka, Olszynki*; osika (6): *Uśniak, Ciosny, Uśniaki, Osowe* (dwie nazwy), *Osówka*; sosna (1): *Sośninka*; topola (1): *Topolin*; wierzba (6): *Iwowe, Iwowe-Kolonia, Iwowe-Parcele, Kępa Podwierzbiańska, Podwierzbie* (dwie nazwy).

Wśród podanych przykładów można wyróżnić kilka typów derywacji. Do popularniejszych należy derywacja z sufiksami *-na, -ka* i *-ki*. Podstawę słowotwórczą stanowią odpowiednie apelatywy nazywające poszczególne gatunki drzew. Zauważalne są również zestawienia odarboralnych nazw miejscowości z członami chronologicznymi *nowy/stary* (3/2), terminem administracyjnym *kolonia* (5) lub przyimkiem lokacyjnym *pod* (5).

Nazwy związane z rolnictwem nawiązują przede wszystkim do zbóż (*Krupa*) oraz winogron (*Wicie*). Obecnie terenu Mazowsza nie łączy się z przemysłem winiarskim, jednakże jeszcze kilka wieków temu klimat tego regionu umożliwiał uprawę winorośli. Świadectwem tego stanu rzeczy może być właśnie nazwa *Wicie*.

Innymi roślinami obecnymi w analizowanym zespole nazw są konopie (*Konopatki*) i miana – w szerszym sensie – związane z owocami (*Wanaty*, *Wólka Gruszczyńska*).

Liczba nazw dobrze oddaje historyczny przyrodniczy pejzaż powiatu. Ojkonimy te dowodzą występowania dawnych puszczy (Gierlach 1980: 34), stanowią językowy wskaźnik wysokiej lesistości tych terenów, na co wskazują liczne nazwy odnoszące się do lasów i ich rodzajów (*Grąd*, *Pszonka-Las*, *Za Lasem*, *Pod Lasem* [dwie nazwy], *Ostrybór*, *Wielgolas*, *Zalesie*, *Podlasie* [dwie nazwy], *Podlesie*). Jednocześnie nazwy odarboralne, jako dowód historycznie występujących na interesującym nas obszarze gatunków drzew (np. brzoza, olszyna, wierzba), mogą potwierdzać słabą jakość gleb, wśród których przeważały piaski i bielice.

7. Podsumowanie

W przeprowadzonych badaniach zauważalna jest dość silna relacja pomiędzy nazwami miejscowymi powiatu garwolińskiego a fauną i florą. Nazwy związane ze zwierzętami lub roślinami wynoszą 27% ogółu zebranego materiału. Wśród nich do toponimów o najpopularniejszych typach semantycznych należą nazwy fizjograficzne (89 ojkonimów, co stanowi 58% wszystkich nazw odzwierzęcych i odroślinnych), nazwy dwuklasowe (22 nazwy, jest to 14%) i nazwy kulturowe (19 nazw, jest to 12%). Spośród nazw fizjograficznych 14 odnosi się do świata zwierząt, 74 do roślinności. Onimy związane z fauną najczęściej mają w podstawie nazwy gatunków wodnych oraz wilka jako drapieżnika wyraźnie zagrażającego ludziom i zwierzętom gospodarskim. W grupie ojkonimów odnoszących się do flory najliczniej występują nazwy oddrzewne (62 nazwy). Wśród nich zauważalna jest częsta inspiracja nazwami topoli (6 nazw), brzoź (6), grabów (5) i dębów (5).

Pod względem produktywności formalnej najczęściej występują derywaty bezsufiksalne (24), a następnie sufiksalne z przyrostkami *-i// -y* (5), *-ka* (5), *-ki* (4), *-e* (4), *-ówka* (4), *-ów* (3). Licznie spotyka się również złożenia (7) i zestawienia z członem chronologicznym *nowy/stary* (3/2), kulturowym *kolonia* (5) lub przyimkiem lokacyjnym *pod* (5).

W perspektywie dalszych badań warto byłoby wzbogacić niniejsze zestawienia o anojkonimie regionu, tj. nazwy terenowe: pól i łąk, dróg i skrzyżowań, cieków wodnych i akwenów, obiektów pamiątkowych oraz pozostałych części geograficznego krajobrazu powiatu. Nie zmienia to faktu, że na podstawie analizowanego materiału ojkonimicznego można ocenić, w jakim stopniu świat przyrody przeniknął do sieci toponimicznej powiatu garwolińskiego.

Literatura

- Ajdacki P., 2018, *Powiat garwoliński. Pałace, dwory i folwarki*, Garwolin: Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze.
- Bijak U., 2001, *Nazwy miejscowe południowej części dawnego województwa mazowieckiego*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe DWN.
- Gierlach B., 1980, *Region garwoliński we wczesnym średniowieczu*, w: E. Markowska (red.), *Garwolin. Dzieje miasta i okolicy*, Warszawa: Książka i Wiedza, s. 33–51.
- Górniewicz H., 1977, *O możliwości rekonstrukcji dawnego krajobrazu flory i fauny na podstawie krajobrazu językowego*, „Poradnik Językowy” 8, s. 337–344.
- Kamińska M., 1960, *Nazwy miejscowe na terenie b. powiatu stężyckiego*, „Onomastica” 6, s. 81–105.
- Kondracki J., 2009, *Geografia regionalna Polski*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Makarski W., 1999, *Nazwy miejscowości dawnej ziemi przemyskiej*, Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 sierpnia 1998 r. w sprawie utworzenia powiatów (Dz.U. 1998 nr 103 poz. 652).
- Rzetelska-Feleszko E., 1977, *Mazowieckie nazwy geograficzne do końca XVI wieku. Nazwy z suf. -ec*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” 16, s. 87–112.
- Stankiewicz M., Mięsikowski M., 2020, *Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Garwolińskiego do roku 2030*, Toruń: GOBIO – Usługi Przyrodnicze.
- Taszycki W., 1946, *Słowiańskie nazwy miejscowe. Ustalenie podziału*, Kraków: Polska Akademia Umiejętności.
- Trzebiński J., 1899, *Flora Lasów Garwolińskich i sąsiednich okolic*, Kraków: Akademia Umiejętności.
- Walczak B., 1993, *Rola onimii w rekonstrukcji pierwotnych granic językowych*, w: S. Warchoła (red.), *Systemy onomastyczne w słowiańskich gwarach mieszanych i przejściowych*, Lublin: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, s. 309–318.
- Wolff A., 1955, *Nazwy miejscowe na Mazowszu*, „Onomastica” 1, s. 60–116.
- Wójcik U., 2001, *Nazwy miejscowe dawnego województwa rawskiego*, Kraków-Warszawa: Towarzystwo Naukowe Warszawskie – Instytut Języka Polskiego PAN.
- Wykaz urzędowych nazw miejscowości i ich części. Obwieszczenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 17 października 2019 r. w sprawie wykazu urzędowych nazw miejscowości i ich części (Dz.U. 2019 poz. 2360).
- Zierhoffer K., 1957, *Nazwy miejscowe północnego Mazowsza*, Wrocław: Zakład im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Złotkowski P., 2017, *Nazwy miejscowe dawnego powiatu nurskiego na Mazowszu*, „Zeszyty Cyrylo-Metodiańskie” 6, s. 96–111. <https://doi.org/10.17951/zcm.2017.6.96>